

FREDERICO PEDREIRA

AZ ALVAJÁRÓ TANÚSÁGTÉTELE

FREDERICO PEDREIRA

*AZ ALVAJÁRÓ
TANÚSÁG-
TÉTELE*

TYPOTEX

Az Európai Unió
társfinanszírozásával

Az Európai Unió finanszírozásával. Az itt szereplő vélemények és állítások a szerző(k) álláspontját tükrözik, és nem feltétlenül egyeznek meg az Európai Unió vagy az Európai Oktatási és Kulturális Végrehajtó Ügynökség (EACEA) hivatalos álláspontjával. Sem az Európai Unió, sem az EACEA nem vonható felelősségre miattuk.

Frederico Pedreira: *A lição do sonâmbulo*

Copyright © 2020 by Frederico Pedreira

Originally published in 2020 by Companhia das Ilhas,

Lda., Lajes do Pico, Açores, Portugal

Hungarian translation © Bense Mónika, 2023

Hungarian edition © Typotex, Budapest, 2023

Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

TYPOTEX VILÁGIRODALOM

ISSN 2064–2989

ISBN 978 963 493 238 3

Kedves Olvasó!

Köszönjük, hogy kínálatunkból választott olvasnivalót!

Újabb kiadványainkról, akcióinkról a www.typotex.hu

és a facebook.com/typotexkiado oldalakon értesülhet.

TYPOTEX KIADÓ

Alapította Votisky Zsuzsa, 1989

A kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős kiadó: Németh Kinga

Felelős szerkesztő: Zelei Dávid

Borítóterv: Nagy László

Tördelés: Leiszter Attila

Nyomdai kivitelezés: Séd Nyomda, Szekszárd

Sílvianak és Aurorának

*I have such admiration for people who
can recount their lives in autobiography,
because the connections are so complicated.
I would never be able to straighten it out.**

John Cassavetes

* Rendkívül csodálom azokat, akik képesek önéletrajzban elmondani az életüket, hisz oly bonyolultak a kapcsolataink. Én sosem lennék képes kibogozni a szálakat.

Kedves Olvasó!

Bizonyára észre fogja venni, hogy az *-o-ra* és *-e-re* végződő szavak toldalékolásánál eltértünk attól, amit egy magyar olvasó szeme megkívánna. A portugál nyelvben ugyanis a szó végi hangsúlytalan *-o-t u-nak*, az *-e-t* pedig egészen zárt, alig hallható *õ*-hangnak ejtjük. Az ilyen szó végi magánhangzók toldalékolására a magyar helyesírásban pillanatnyilag nincs szabály, de mi úgy gondoljuk, hogy akkor maradunk közel a portugál kiejtéshez, ha valamilyen formában jelezzük, hogy ezek a hangok nem *-ó-nak* és *-é-nek* ejtendők.

Mi a kötőjelet választottuk.

– *A Kiadó* –

NYELVEZET

Nem emlékszem rá, hogy igazán boldogtalan lettem volna a nagyszüleim házában. Úgy hiszem, gyerekkorom és korai serdülőkorom ezen állomásaival kapcsolatban egyáltalán nem merülhet fel a boldogtalanság gondolata, már csak azért sem, mert mindig nyár volt, én pedig még nagyon fiatal voltam. Apám családja nagy volt, ezért ritkán, sőt, a jelenlétemben talán soha nem fordult elő, hogy ezek alatt a három hónapos, áldott nyári szünetek alatt ne lett volna mindig tele a ház ismerős arcokkal, akik csak egy kis időre ugrottak be, hogy üdvözöljék a nagyapámat, aki ott ült a nappaliban balra a foteljében, az egyik könyvespolc mellett, amit a kezdet kezdetén választott magának, és a nagyanyámat, aki megállás nélkül sürgött-forgott, vagy a játszószobában vasalt, vagy a konyha és a nappali között ingázott föl-le reggel és kora délután, és a már ekkorra is alaposan megkopott, zöld padlószőnyeget síkálta, vagy jött-ment a narancssárga, opálfényű üvegtányérokkal és poharakkal a kezében. Ezekben a hónapokban elégedetten éltem az életem, és ezt úgy mondom, hogy nyoma sincs bennem annak a szokásos távolságtartásnak, ami oly sokszor tesz minket cinikussá felnőttkorunkban, ennek az elégedettségnek egy jó része pedig annak köszönhető, hogy szinte korlátlanul, egész nap a rendelkezésemre állt a nagyszüleim udvara, ahol órákat fociztam, futkároztam vagy a karate, a szumó és a szabadfogású birkózás fogalmát a legdurvábban értelmezve harcoltam a testvéremmel.

Bairro de Santa Cruzban, a benficai ház udvarán ezeken a perzselő nyári délutánokon gyakran megesett, hogy én vagy az unokatestvéreim (akik ekkoriban még elég kevesen voltak) a nagyanyánk idegein táncoljunk (ő használta ezt a szót alig leplezett elkeseredésében, amivel kibírhatatlan viselkedésünket szemlélte), megállás nélkül borogattuk egymás fejére a vizet az ásványvizes palackokból, hogy felfrissüljünk, ez a foglalatosság aztán meglehetősen fölöslegesnek bizonyult, amikor én és a testvérem azzal a meggingathatatlan céllal eredtünk futásnak az udvaron, a tűző napon (ahogy apa szerette mondogatni, miközben olyan hangon lökte a szavakat a levegőbe, hogy az egyszerre hallatszott zavarodottságnak és dühnek), hogy leadjunk akkoriban még nem kevés fölös kilóinkból. Azt azért hozzá kell tenni, hogy a futkározásaink az udvaron nem a változatosságukkal tüntették ki magukat, egyszerűen kimerültek a színtiszta megszállottságban; mi ugyanis nem az udvaron futkározotunk, hanem inkább helyben futottunk, de olyan intenzitással, hogy ha nem fogtuk vissza magunkat, néhány percen belül csuromvizes lett a pólónk. És ez nagyanyánk reményvesztett, kimerült tekintete előtt történt, aki attól tartott, hogy a végén még todulást vagy napszúrást kapunk, ezért egyfolytában ott őrzött minket az udvarra nyíló konyhaajtó küszöbén, közben néha levette a szemüvegét, amivel azt akarta nekünk jelezni, hogy komolyan el van keseredve, és érezte, ahogy üvegesen maga elé meredő szeméből ólomkönyvek hullanak, melyek szürkés vajatokat metszenek az arcába. Mindez jóval a mobiltelefonok megjelenése előtt történt – ez a találmány aztán jelentősen megkönnyítette nagyanyánk örökké sietős beszélgetéseit apánkkal azokon a nyári vakációkon, és azt is jól tudom, hogy ugyanígy spórolta meg vele magának azokat a sietősen elmotyogott mondatokat, amikor az irodába telefonálva menthetetlenül át kellett esnie Prates úr jóindulatú,

vontatott hangú szűrőjén, aki nagyon szerette volna tudomására hozni a hölgynek, miszerint nagyon örül, hogy újra beszélhetnek, bár a nyári szünetek alatt gyakorlatilag mindennap beszéltek, és hogy megkérdezheti-e, hogy van az O. család minden egyes tagja, akik már akkoriban sem voltak kevesen, és alaposan kimerítette a nagyanyámat a rokonszenvével, mielőtt arra kényszerítette, hogy végül legyőzve elmotyogjon egy „köszönöm”-öt, hogy aztán átkapcsolja a hívást apám örökké telefonhoz tapadó füléhez, aki a saját íróasztala mellett vette fel a másik telefont, miközben egyik izzadt keze a telefon villáján hevert.

Nagyapám dolgozószobája titkok és apró meglepetések kimeríthetetlen tárháza volt rendkívül kíváncsi gyerekszememnek. Tényleg nem tudom, lehet-e a kíváncsiságot rendkívülinek nevezni akkor, ha már kiveszett belőle minden jámborság, és valami szörnyű akadályt gördít egész felnőtt életünk elé. De akárhogy is, visszanézve képtelen lennék nevével nevezni az ostoba bűvöletnek azt az állapotát, amelybe nem ritkán nyakig elmerülve találtam magam, nevet adni a gyenge és hízelgő kíváncsiságnak, melyet annyira magamban éreztem, mintha csak ez volna a legtermészetesebb reflexem, főleg a nyári szünet bizonyos reggelein és bizonyos délutánjain, amikor, miután nagyapám elment az újságjáért (a *Diário de Notícias*st vette – sosem láttam nála mást) vagy a reggelire szánt kenyérért magának meg a nagyanyámnak vagy uzsonnára az unokatestvéreknek, nagybácsiknak és nagynéniknek, akik olyan természetességgel jelentek meg náluk, mintha csak friss levegőre vágynának, azt mondanám, hogy ez a kíváncsiság főleg olyankor ébredt fel bennem, amikor a nagyapám dolgozószobája (a „vár”, ahogy a családban ezt a teret szokás volt hívni, pont úgy, ahogy nagyapám kárpitozott és már erősen megkopott székét „trón”-nak nevezték) átmenetileg lakatlanná vált, én pedig arra

törekedtem, hogy óvatos lépteim még a levegőnél is könnyebbek legyenek (mindig eszembe jutottak a „macskaléptek”, amikről kora iskolaéveimben hallottam, és ami akkoriban első magándélibábom kezdetét jelentette), közben teljesen hiábavaló módon próbáltam csöndben kinyitni a zárat, mert a fémnyelv megcsikordult, aztán pedig nem csuktam be magam mögött az ajtót (ilyesmire sosem merészkedtem volna abban az életkorban, de még később sem), megpróbáltam néhány rövid lépést tenni a dolgozószoba viasszal befuttatott bensejében, és ámultan néztem körbe. Csodálkozásomat nem valami sosem látott tárgy váltotta ki valamelyik polc szélén, esetleg a nagyapám íróasztalát teljesen beterítő papírhalom, régi újságok és mindenféle kacat örült forgatagában. Talán inkább az az erős szag, amely betöltötte az orromat, és amelyet akkoriban az olaj, a gázolaj, a faggyú és a fahéj bizarr, egyszerre undorító és magával ragadó vegyüklének éreztem, mely elkeveredett a vastag porréteggel, szinte lehetetlenné téve, hogy a testvérem belépjen ide, mert súlyos asztmás volt, és amely vastagon állt a két falra ferdén fellógatott fényképeken, ahol csöndben esküdtek össze az unokák és a gyerekek hol halovány, hol ragyogó arcai, beterítette a mérnöki és technikai szakkönyveket, amelyek közt ugyanúgy megtalálhatóak voltak a magas műveltség darabjai, mint a használati utasítások, és volt köztük néhány könyv formát öltött, irodalmi babérokra törő kakukktójas is.

Ilyen volt a nagyapám dolgozószobája, mely a jellemzés legkisebb szándékára azonnal elillant, mert minden, amit ott találhattam, alá volt vetve egy kissé hanyag szellem hiányosságainak, bár hajlottam az akkoriban már bennem formálódó kíváncsiságra, tele apró és égbekiáltó tudatlansággal, meddő félrepillantásokkal, melyek helyrehozhatatlanul összezavarták a valóságérzékelésemet. Egyszer affektált és öntelten eredetieskedő hangon azt ír-

tam, a nagyapám dolgozószobája pont olyan, mintha benzinnel öntötték volna le, és az az igazság, hogy még ma sem bántam meg különösebben, hogy a szívnek ezekkel a sietősen diktált szavaival jellemeztem.

Előfordult, hogy amikor valamilyen oknál fogva a testvérem nélkül magamra maradtam a benficai házban (mivel idősebb volt nálam, mindenféle módot kitalált magának – vagy kitaláltak neki –, hogy megindokolják a nyári órák édes haszontalanságát), én a nagyszüleimmel vacsoráztam a nappaliban (amikor többen voltunk, és legalább öt rokon volt jelen, kötelező volt az étkező mahagóniasztalához ülnünk), hangosan szólt a tévé, ott villogtak előttünk a szappanopera képei, aztán néhány perccel az aznapi fejezet után felmentem a lépcsőn, hogy lefeküdjek. Általában nem kellett elbúcsúznom a nagyanyámtól, mert tudtam, hogy olyan tizenegy-fél tizenkettő felé elindul lefeküdni, amit sosem tett meg anélkül, hogy előbb végigsimított volna a durva ágyneműmön, vagy tett volna néhány odaillő megjegyzést, nem feltétlenül nekem (bár ő mindig azt hitte, hogy csak a folyosó polcán álló védőszent hallja), amit én úgy vettem, egyértelmű jelét adja annak, hogy töltsék el vele egy kis időt a nagyszülői hálószoba sötétségében, ahol a nagyanyám lefeküdt, majd átfogtam a kezemmel ráncos kezeit, miközben csúfolódó hangon sutyorogta el a nap utolsó panaszszavait, amelyek természetesnek hangzottak a mindennapos sürgés-forgásban, és egyenesen hozzátapadtak a nappal óráihoz, hogy aztán elküldjön aludni, mert tudta, a nagyapám bármelyik pillanatban elindulhat a lépcsőn, hogy lefekvéshez készülődjön. Amikor a nagyapám elindult fölfelé ezen a rossz emlékéű lépcsőn, ahol kísértetszerű apja évekkal azelőtt annyiszor megbotlott a végső eséséig (mert csak jóval később született meg az a nyilvánvaló ötlet az egyik nagybátyám fejében, hogy korlátot kell oda tetetni),

általában már elmúlt éjfél, miközben én csak növekedtem, köze-
lítve az állítólagos érettség felé, melyet apám és a bátyám férfias-
ságnak álcázva próbált belém sulykolni csípős szoszok, emberes
adag szénsavas ásványvizek és paradicsomlevek segítségével, nyár-
ról nyárra ismerősebb lett nekem az a kolosszális méretű árnyék,
amelyet nagyapám alakja rajzolt a szobámat szegélyező falra, és
amelynek csak a dolgozószobájából kiszűrődő erős villanyfény
vetett véget, miután a célnak megfelelő ujját használva felkattin-
totta a kapcsolót.

A hajópadló deszkalapjai és a szobám ajtaja között húzódó
keskeny nyíláson ugyanez a hátborzongató, az én értelmemmel
fel nem fogható fény hatolt át, azokon az éjszakákon pedig, amikor
apám későn, már a tiltott órában bejött a szobámba, és körbelengte
a könnyű parfüm, az ingét átítató izzadság és a torkát égető al-
koholszag keverékének lágy felhője, amit annak a rengeteg tövig
szívott SG Filtro cigarettának a különösen férfias töménysége
koronázott, nos, ezeken az éjszakákon egyszer sem fordult elő,
hogy ne tegyek úgy, mintha már mélyen aludnék, még akkor is,
amikor jókedvűnek érezte magát, és elég bátor volt hozzá, hogy
határozott, számomra összetéveszthetetlen lépteivel (tudtam, hogy
kopott, elhasználódott mokaszinja hagyja őket maga után) átlépje
azt a fénysávot, amelyet a nyitott ajtó vetített a szobámba, majd
ráhelyezze meleg kezét és lágyan ringató ujjait a párna durva szö-
vetén és a lepedő kegyetlen felületén kócosan elterülő barna hajam
nehéz hullámaira; ez a durva szövet sok évvel azelőtt télen-nyáron
minden éjjel óvta a nagybátyáimat és a nagynénéimet.

Éreztem az apám borostás arcában áramló meleg vért és a bőre
vastagságát, azt, ahogy a maga nyers módján próbálja megtalál-
ni egy érzés visszaverődését, álomtól langyos arcom melengető
puhaságát, és amikor a mokaszinja néhány hasztalan kör után

visszavonulót fűjt, és megtette az utat visszafelé, az arcomon hagyott nedves csókjában és az orromban maradt illatában érzett oltalom, amit a saját útvesztőjébe veszett éjszaka megmutatott nekem anélkül, hogy apámnak erről a leghalványabb fogalma lehetett volna, ezekben a pillanatokban, amikor alkalmazkodtam azokhoz a felnőtt, tiltott fantazmagóriákhoz, amiket ott hagyott táncolni a szobámban, miközben tudatában voltam annak, hogy az igazi épp most megy le a nyikorgó lépcsőn lendületes és imbolygó közt hezitáló léptekkel, minden, az alvást tettető testem, a nyálam, amit a mozdulatlanág gyűjtött össze bal szájszegletemben, minden valóságossá vált, és hirtelen mintha ébren kellene róla meggyőzőnem magam, hogy mindez, az alvásom, a gondolataim zavaros gomolygása, az apró remegések a lábamban, amiktől úgy ugrált a lábfejem, mintha egy kiscsibe gabalyodott volna bele a lepedő lágy kalitkájába, mindez nem volt más, mint az alvás színlelésére tett kísérletem, hogy kívülről szemlélhessem apám látogatását, aki, ha ebben a pillanatban felismerte volna bennem azt a gyereket, aki kész rá, hogy megszólaljon, és olyan dolgokra válaszoljon, amiket az ő korában még meg sem érthetne, azonnal elhajította volna magától rövid látogatásának diszkrét báját, az érintését, az illata finomságát, és ez más körülmények között még nekem, egy ilyen kis gyereknek is szörnyen erőszakosnak tűnt volna. Így aztán miközben megpróbáltam meggyőzni magam róla, hogy az alvásom nem több holmi szélhámoskodásnál, azonnal álomba merültem, mert legyőzött a saját képzeletem.

Ezekon az éjszakákon, amikor nem volt mellettem az ágyban a testvérem, akivel addig beszélgettünk, amíg azt nem éreztem, hogy az álom birtokba veszi a tagjaimat, egyáltalán nem volt ritka, hogy sok más gyerekhez hasonlóan, akikben szintén ott élt a vágy valamiféle alaktalan melankóliára, megpróbáltam kivenni a sötétben

a vén, fehér vagy színevesztett bútorok esetlen alakját; így tettem próbára az éjszakai látásomat, bár az is lehet, hogy ez valójában a gondolat vakságának első megtapasztalása volt, ami aztán később, felnőttkorban egyfajta rejtélyes zajban nyilvánult meg, és ami ritkán vezet jóra a gyakorlati életben; csukott szemmel feküdtem ott egy jó ideig, ami nekem már egyenesen hősiesnek tűnt, de valójában nem tarthatott tovább két-három percnél, aztán újra kinyitottam a szemem, és a képzeletemben más szobákat kerestem, olyan szobákat, ahol korábban már jártam (nem volt sok belőlük, talán a fél kezemen meg tudtam volna számolni, ahogy Marcel *Az eltűnt időben*), ugyanakkor megpróbáltam meggyőzni róla magam, hogy az elmosódott vonalak, a pókhálók és az árnyékutak, melyeket lassan kivettem, még csak nem is hasonlítanak a szobámra a nagyszüleim benficai házában. Nem tudom, hogy már ekkor körvonalazódott-e bennem valamiféle halvány és hiábavaló próbálkozás arra, hogy megsarcoljam a mindennapok unalmát, de az biztos, hogy az ilyen éjszakákon a legteljesebb mértékben ellenálltam, hogy felismerjem, mi az, ami számomra kedves és ismerős, és ez később veszélyes, már-már tragikus méreteket öltött, ezt pedig most a magam nevében mondom, a felnőttkor kezdetén.

Annak a szobának, ahol a forró nyári éjszakákat és a karácsonyi szünet jéghideg téli éjjeleit töltöttem, a hetvenes-nyolcvanas évek óta, amikor legalább három nagybátyámnak volt a hálószobája, mit sem változott a berendezése: a tárgyak ugyanott voltak, és tulajdonképpen a dekoráció is ugyanaz volt. Ugyanazok a matricák – igazából egyszerű cigaretta- vagy üdítőreklámok – díszeltek a szekrényajtókon, ugyanazok a képregényfigurák vagy fényképreprodukciók, amelyek a nagybátyáim gyerek- és kamaszképzületét betöltötték; gyerekkoromban ezek a képek ismertettek meg velem olyan neveket, amelyek az én időmben már nem igazán